

CRÒNICA

DOS CONGRESSOS BÍBLICS INTERNACIONALS: ANTIC TESTAMENT (Salamanca) i ARQUEOLOGIA (Jerusalem)

Els congressos internacionals són sempre significatius de la situació i perspectives concretes que el món científic planteja. I així ha estat amb aquests dos congressos bíblics celebrats recentment. El d'Antic Testament, promogut per la *International Organization for Studies of the Old Testament (IOSOT)*, editora de la coneguda revista *Vetus Testamentum*, se celebrà els primers dies de setembre de 1983 en l'àmbit de la Universitat de Salamanca, essent el primer cop que es feia a Espanya. El seu president fou el Prof. Luis Alonso Schökel, de l'Institut Bíblic de Roma, i el secretari el Prof. Vicent Collado, de València. Hi assistiren més de tres-cents participants, i junt amb aquest Congrés se celebrà el referent als LXX i als estudis intertestamentaris. A més, per primer cop, la *Society of Biblical Literature*, fonamentalment nodrida de membres de Nord-amèrica, celebrà fora del seu continent la seva assemblea estatutària. El d'Arqueologia Bíblica, en canvi, ha estat promogut per *The Israel Academy of Sciences and Humanities* i *The Israel Exploration Society*, amb motiu del setantè aniversari dels inicis de les excavacions d'aquesta darrera institució, i s'ha realitzat els primers dies d'abril de 1984 a Jerusalem, essent-ne president Abraham Biran, del *Jewish Institute for Religious Studies*, alhora conegut per les seves cròniques arqueològiques en la *Revue Biblique*. A aquest Congrés, que té més de vint institucions com a patrocinadores —entre elles l'*École Biblique* dels Dominicans i el *Biblical Institute* dels Jesuïtes—, hi han assistit sis-cents participants, d'entre els quals la meitat no israelites.

És difícil donar raó de les múltiples conferències, sessions, taules rodones, debats i intercanvis d'aquest tipus de congressos. Anotem, però, algunes característiques peculiars de cadascun. El de Salamanca, fou marcat per la «promoció» de nous valors, evitant conferències dels «grans noms» presents tals com J. Barr, H. Cazelles, D. MacCarthy (que morí precisament allí), H. Ringgren, D. N. Freedman, S. Herrmann, A. Deissler, F. M. Cross, M. Delcor, W. McKane, entre altres... Alhora es potencià molt l'anàlisi literària, ja des de la sessió inaugural amb la intervenció d'Alonso Schökel. Des d'un punt de vista global marcaren decisivament el Congrés

les taules rodones vespertines, sobretot una, dedicada al tema de la Conquesta de Canaan, l'altra, sobre les narracions de la monarquia i, finalment, la centrada sobre les noves descobertes d'Ebla.

Quant al Congrés d'Arqueologia Bíblica, la perspectiva organitzativa ha privilegiat els «grans noms» i, és clar, majoritàriament d'Israel. Alhora, en comptes de sessions paral·leles, tal com al IOSOT de Salamarca, les sessions han estat úniques. Recordem, sobretot, la inaugural sobre el concepte d'Arqueologia Bíblica, amb F. M. Cross, B. Mazar i Y. Yadin; la dedicada a la conquesta de Canaan, a les influències extra-bíbliques: H. Cazelles amb Ugarit, A. Malamat amb Mari... (G. Pettinato no pogué donar la referent a Ebla), i la dedicada a Qumran, amb J. Baumgartner i D. Flusser amb una emotiva aportació sobre Jesús i Qumran!, a part de múltiples informacions arqueològiques.

Donada, doncs, la multiplicitat de qüestions plantejades en aquests dos congressos, podem centrar en tres grans qüestions una informació més detallada. La primera, comuna: el tema de la conquesta de Canaan; la segona, que també havia d'ésser comuna, en part, la referent a les descobertes a Ebla, que a Salamanca tingué una gran primàcia gràcies a la brillant taula rodona que es realitzà; finalment, la qüestió referent al concepte d'Arqueologia Bíblica, polèmicament plantejada a Jerusalem.

1. LA CONQUESTA DE CANAAN

Els dos Congressos dedicaren llargues sessions a aquesta temàtica, ambdós a partir del mateix ponent, Norman K. Gottwald. En efecte, des de la publicació del seu voluminós estudi titulat *The Tribes of Yahweh: A Sociology of the Religion of Liberated Israel 1250-1050 B.C.E.* (New York 1979; 916 pp.), s'ha obert una gran polèmica sobre aquesta qüestió i és així que es manifestà en ambdós Congressos amb intervencions, per exemple, de S. Herrmann, (*Historia de Israel*, Salamarca 1979) de l'escola alemanya d'A. Alt, M. Noth (*Historia de Israel*, Barcelona 1966), de seguidors de l'escola americana de W. F. Albright i J. Bright (*Historia de Israel*, Bilbao 1966), com D. N. Freedman (editor del famós comentari bíblic ecumènic *The Anchor Bible*), de la nova escola arqueològica israelita, tals com Y. Yadin («La Bíblia il·lumina l'Arqueologia!», manifestà polèmicament en la conferència inaugural), M. Kochavi, A. Mazar...

Gottwald, a partir d'una anàlisi sociològica descobreix que la conquesta de Canaan fou fonamentalment un assentament progressiu dels israelites en la línia d'un moviment social revolucionari. I això a partir de la seva hostilitat envers el sistema tributari dels Cananeus. Aquest moviment el descriu com a global, popular i eclèctic, que creà una ruptura social i que fou intra-cananeu de tal manera que va portar a un «new free agrarian formation involving mode of production, social organization, culture and religion». Gottwald finalment el qualifica com una rebel·lió agrícola, una rebel·lió social i un desenvolupament progressiu de fronteres. Jahvè és «the Symbolic Expression of the Israelite Socioeconomic Revolution» que va afavorir la construcció d'una societat de principis igualitaris (diferent de la

dels seus veïns), que més que una amfictionia (tal com defensa M. Noth) fou una confederació o lliga de tribus.

Gottwald, doncs, proposa un nou model de concepció de l'assentament israelita a Canaan: la revolta, que ja G. E. Mendenhall l'any 1962 havia presentat (vegi's *The Biblical Archaeologist* 25 (1960) 66-87; més desenvolupat en *The Tenth Generation*, 1973). La segona edició de J. Bright, *La Historia de Israel* (1972) modifica un xic la seva perspectiva a partir de la visió de Mendenhall. R. De Vaux, *Historia antigua de Israel* (Madrid 1980) enfoca aquest punt referint-lo a les tribus del Nord tan sols. En aquest sentit Gottwald radicalitza la tesi habitual de l'escola americana de W. F. Albright, *Arqueologia de Palestina* (Barcelona 1962), clarament manifestada a la citada Història de J. Bright sobre la conquesta. És aquesta la teoria majoritàriament acceptada pels arqueòlegs israelites, vegi's sobretot Y. Aharoni, *The Land of the Bible* (1962) i B. Mazar, *Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land, I-IV* (1972-1977). Aquest nou model de Gottwald vol superar alhora l'anomenat model d'immigració promogut per l'escola alemanya d'A. Alt, i divulgat per M. Noth seguit en el moment actual pel ja citat S. Herrmann. És especialment dura la seva crítica a la concepció que té aquesta escola de l'amfictionia com a model de relació entre les tribus, preferint parlar de confederació o lliga. Més recentment el mateix Gottwald s'ha defensat de diverses crítiques en un substancial article dels *Studies in honor of G. E. Mendenhall* (Indiana 1983, pp. 5-24) on conclou citant una significativa frase que ja servia de conclusió del prefaci del seu llibre: «only as the full materiality of ancient Israel is more securely grasped will we be able to make proper sense of its spirituality» (p. xxv).

2. Les descobertes d'Ebla

La missió arqueològica italiana de la Universitat de Roma, dirigida pel Prof. Paolo Matthiae, va descobrir el 1975 a la Síria septentrional, no molt lluny d'Alepo, la ciutat d'Ebla que el fundador de la dinastia d'Accad (2350-2150 a.C.), el gran Sargon, havia sotmès segons ens conta la literatura mesopotàmica. Ha estat G. Pettinato, catedràtic d'Assiriologia a Roma, que ha desxifrat els més de vint mil textos gravats en argila. En efecte, aquests textos són els arxius més grans del tercer mil·lenni trobats fins ara al pròxim Orient: d'aquí la seva significació i importància (Vegi's G. Pettinato, *Ebla: un impero inciso nell'argila*, Milano 1979; la traducció anglesa té un llarg apèndix escrit pel P. M. Dahood S.J. sobre Ebla i la Bíblia).

És evident que Ebla és ara un tema fascinant i atractiu, ja que el desxiframent de la seva llengua i la relació amb tot el Pròxim Orient planteja moltes noves qüestions. I també és clar, de cara a la Bíblia. Pettinato dedicà a aquest tema un animada taula rodona realitzada a Salamanca. Així hom constata una sèrie de similituds entre Ebla i la Bíblia, tot parlant dels Jutges, de la cerimònia de la unció dels Reis, de la creació...

La qüestió més debatuda és la referent a la presència o no del Déu YA a Ebla. Pettinato ho afirmà clarament a Salamanca i així ho ha escrit en diversos llocs en polèmica amb el prof. A. Archi (vegi's aquest en *Biblica*

60 (1979) 556-560 i la resposta del primer en *Oriens Antiquus* 19 (1980) 51-55 [= *Biblical Archaeologist* 43 (1980) 203-216: 47 (1984) 6-32] i la fina confirmació de M. Dahood en *Journal of Biblical Literature* 100 (1981) 607s). En la línia d'Archi se situà l'alemany H. P. Müller en la citada taula rodona (vegi's la seva aportació en *Zeitschrift für Assyriologie* 70 (1980/81) 70-92). Dahood —venerat i recordat tant a Salamanca per Pettinato, com a Jerusalem per Gordon— ens ha deixat excel·lents paral·lismes bíblics: recordem, per exemple, com el déu DAMU s'assimila al concepte hebreu de sang (*dam*) i és el primer paral·lel oriental que ens parla de sang sacrificial. Acabem anotant el que Pettinato digué com a conclusió: que no es caigui en un *pan-eblisme*, com potser fa anys es va caure en un *pan-babilonisme* i, més recentment, en un *pan-ugaristisme*. Això no vol pas dir deixar de tenir presents les suggerents similituds que es donen amb la Bíblia, de la qual ens manifesten un rerafons i context ben significatiu (vegi's de forma semblant en la *Rivista Biblica Italiana* 25 (1977) 225-243).

3. Arqueologia bíblica

La qüestió de l'Arqueologia Bíblica fou el tema plantejat polèmicament a l'inici de les sessions del Congrés de Jerusalem. Mentre l'americà, de l'escola d'Albright, F. M. Cross feia un clam per la dimensió humanística de l'arqueologia, B. Mazar parlava de la concòrdia entre Bíblia i Arqueologia, i Y. Yadin feia un dur atac a aquells que neguen la validesa de l'expressió Arqueologia Bíblica i parlen més aviat d'Arqueologia Sírio-Palestina. És evident que el caràcter molt sovint apologetic que ha dominat en l'Arqueologia Bíblica ha fet que fos menysvalorada; més encara, el modern progrés de la història, la geografia, les ciències socials... la fan situar en aquest interior més que no pas autònomament.

Els moderns investigadors sobre aquest tema se situen ja sigui en la línia d'una valoració moderada, com l'escola de l'Albright i l'Institut Americà del seu nom a Jerusalem amb la prestigiosa revista *The Biblical Archaeologist*, línia assumida pels estudis del professor del Bìblic de Roma, l'americà, R. North en el seu article al *Comentario Bíblico San Jerónimo V* (Madrid 1972) i en un extens i recent treball sobre el tema: *Is there a New Testament Archaeology?* (*Studi in onore di S. Cipriani I*, Brescia 1982, pp. 689-721).

L'altra línia, més concordista, ve representada per la generació d'arqueòlegs israelites: Y. Yadin, B. Mazar, A. Biran, A. Avigad i té el seu màxim exponent en la *Israel Exploration Society*. En aquesta línia, es situen també els intents de «canviar» la nomenclatura estàndard de l'Arqueologia, traduint l'Edat de Bronze i la del Ferro pels termes Canaític i Israelita, així per exemple, els diversos cartells del Museu d'Israel a Jerusalem i l'ús de la primera nomenclatura en l'edició anglesa de *The Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land I-IV* (1972-1977), quan es fa altrament en l'edició hebrea! Vegi's la matisada recensió del professor de la Gregoriana G. L. Prato en *Gregorianum* 61 (1980) 757-769.

Una tercera línia ve representada per aquells que neguen la validesa d'un nom tal com Arqueologia Bíblica, pel perill que esdevingui ideològic i

prefereixen parlar altrament; així, la recent edició de la *Historia Mundi* del CNRS de França titulada *Syrie-Palestine* (Paris 1979) o el manifest fet en l'article del prestigiós *Interpreter's Bible Dictionary, Supplement* (Nashville, N.Y. 1976) que prefereix parlar d'Arqueologia i Bíblia, «tout court».

Una de les qüestions clau de la comprensió de l'així anomenada Arqueologia Bíblica és la referent al Nou Testament. El Congrés, organitzat per israelians, prescindí d'aquesta part de la Bíblia. Tan sols es dedicaren uns punts a la sessió sobre Qumran. És evident que aquesta qüestió convertí encara en més apologetiques moltes de les sessions. Molts dels presents, especialment els no jueus, recordaren amb nostàlgia el pare de l'Arqueologia Bíblica, W. F. Albright, amb el seu llibre clàssic i vàlid encara: *De la Edad de Piedra al Cristianismo* (Santander 1959), que amb el títol ja mostrà l'abast d'aital disciplina! És potser aquesta la raó per la qual fou absent d'aquest Congrés l'*Studium Biblicum Franciscanum* de Jerusalem, gran pioner de les excavacions de l'època de Jesús i de l'Església primitiva; vegi's el bon resum —potser massa entusiasta!— de la seva aportació en A. Nicacci, *L'ambiente del NT e della chiesa primitiva alla luce degli scavi dello Studium Biblicum Franciscanum*, dins *Antonianum* 58 (1983) 6-47, on es presenten els treballs de B. Bagatti, E. Testa, V. Corbo, S. Loffreda, M. Piccirillo... Valgui aquest exemple sobre el NT per a manifestar les apories i els perills de tota arqueologia que vulgui convertir-se en apologetica confessional: més encara si es vol reduir només a uns llibres i a un poble!

Esperem que l'edició promesa de les Actes dels dos Congressos, tant per part de la *IOSOT*, en un nombre extra de la revista *Vetus Testamentum*, com per part de la *Israel Exploration Society*, en una edició dels quaderns *Israel Exploration Journal*, encara que no puguin reflectir la riquesa viscuda dels qui hi participàrem, puguin ajudar a endinsar-se millor tant en les qüestions que hem seleccionat com en l'ampli camp desenvolupat en ambdós Congressos que marquen indubtablement una fita dins dels respectius àmbits, tots ells referits a la Bíblia.

Salvador Pié i Ninot